

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНО-ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Міжнародна конференція з питань освіти, організована в рамках ЮНЕСКО у 1992 році в Женеві, визначила освіту ХХІ століття як “цілісний феномен”, що базується на вищому синтезі гуманізму, особистісного розуму, творчих здібностей, соціальної відповідальності, на балансі інтелекту, етичних, естетичних, фізіологічних компонентів індивіда. (ЮНЕСКО, 43-тя сесія, 1992 р).

Таким чином, актуальними стають завдання всезагального розвитку особистості, формування її культури, індивідуального досвіду, творчої інтуїції та творчої самовіддачі, екологічної та соціальної відповідальності, глобальної самосвідомості. Отже, освіта перетворюється у найважливіший фактор розвитку суспільства, його культуротворчого потенціалу, а освітяни стають безпосередньою виробничою силою.

Зазначимо, що освіта й виховання - важливі прогностичні складники культури, а вона сама - їхня основна передумова. Дефіцит культури, який несе на собі освіта, можна ліквідувати лише в умовах послідовного і цілеспрямованого пріоритетного розвитку оновленої культури в цілому.

Культура охоплює мистецтво, літературу, а також спосіб життя людини, її основні права, шкалу цінностей, національні надбання, традиції, вірування. Саме культура дає людині здатність мислення, аналізу, формує особистість, надає їй гуманних рис з почуттям моральних зобов'язань. Але людина присутня в культурі не лише як її творець, але й як головний результат.

Очевидно, що значущість поставлених завдань вимагає відповідних змін у духовній і професійній культурі самого вчителя. Оскільки основи його культури закладаються перш за все у системі педагогічної освіти, то саме тут мають бути здійснені рішучі кроки щодо модернізації змісту, принципів та технологій навчально-виховного процесу.

Сформованість професійних якостей, професійної культури вчителя, безперечно, пов'язані з його естетичною культурою. Її показниками є перцептивність, аксеологічність, емпатійна спроможність. Багатий естетичний досвід вчителя сприяє становленню цілісної особистості учня.

Проблеми формування естетичної культури особистості знайшли відображення у роботах вчених-філософів, психологів, педагогів, музикантів (О.О. Апраксина, Б.В. Асаф'єв, Ю.К. Бабанський, Л.І. Божович, Л.С. Виготський, А.Я. Зісь, І.А. Зязюн, Д.Б. Кабалевський, М.С. Каган, М.І. Кіященко, І.С. Кон, Г.С. Костюк, В.А. Кудін, О.М. Леонтьєв, Г.М. Падалка, Л.Н. Столович, С.Л. Рубінштейн, Л.О. Хлебнікова, В.М. Шацька, Г.П. Шевченко).

Багатогранність підходів до вивчення змісту естетичної культури допомагає узагальнити і синтезувати основні положення, а саме те, що естетична культура особистості віддзеркалює загальний рівень духовно-естетичної культури людини, коло її естетичних потреб, нахилів, інтересів. Це поняття включає розвиненість чуттєво-оціночної свідомості (почуттів, емоцій, переживань, поглядів, естетичної оцінки).

Е.І. Зейлігер-Рубінштейн, С.Н. Савіна розглядають естетичну культуру як синонім поняття “загальний культурний рівень”, “естетична розвиненість”, “естетична характеристика особистості”, “вихованість”, “культурність”.

М.С. Каган вважає, що естетична культура - це активна творча діяльність людини, мета якої естетичне опанування світу, а також результати цієї діяльності. Продовжуючи його думку Н.П.Владіміров розкриває естетичну культуру як діяльність, спрямовану на засвоєння і перетворення на основі законів краси навколишнього світу, а також самої людини. Як систему творчої духовно-практичної діяльності та специфічної форми свідомості, розглядає естетичну культуру Є.І. Гуменюк.

Естетична культура виявляється у здібності індивіда сприймати, переживати, оцінювати навколишній світ відповідно до набутих естетичних знань, досвіду, вимог, інтересів.

За думкою психологів (Г.С. Костюк, П.М. Якобсон), характер інтенсивності вияву, рівень сформованості естетичного почуття залежить від емоційного вибудовування виховного процесу. Естетичне виховання – це виховання почуттів, на яких базується свідомість, а також інтелект і все, що вирізняє людину. І лише тоді, коли ці почуття знаходяться у звичайній гармонії з навколишнім світом, формується особистість в усій її повноті (1:34). Якщо розвинута до естетичного рівня емоційність людини чинить такий сильний вплив на процес культурного розвитку особистості і підносить її до естетичної культури, то ми можемо зробити висновок: чим більше розвинена вразливість, чим вона рухоміша, тим більше здібностей розів'є людина. Ось цієї творчої міці відгуку, чуттєвості прагне досягти школа, система вищої освіти -через розвиток вразливості сприймання світу в усій його багатогранності і величі.

Естетична культура взаємопов'язана з емоційною культурою, яка об'єднує поняття естетично-емоційного характеру мистецтва, естетично-емоційного суб'єктивного переживання, естетичних почуттів, естетичних емоцій, естетичного катарсису, естетично-емоційних переживань. Зв'язок естетичної і емоційної культури особистості виявляється у формуванні естетичної культури через художньо-естетичну діяльність та естетичну свідомість, яка в свою чергу, складається з трьох компонентів: інформативного, діяльнісного та почуттєво-емоційного.

Як уже зазначалося вище, сучасна школа потребує вчителя-гуманіста, майстра “людинознавчих наук”, який би володів культурою відчуття і сприйняття слова та поведінки, взаєморозуміння і спілкування, виявляв готовність до педагогічної творчості, глибокі знання теорії свого предмету, високий рівень розвитку естетичних почуттів, смаків, уподобань; володів практичними уміньми та навичками, методикою естетичного

виховання(2:16). Практика свідчить, що від того, як учитель уміє чуйно ставитись до настрою учнів, визначає і правильно оцінює їхній емоційний стан, залежить комфорт і того, хто вчить, і того, хто навчається. Учитель, зі сформованою естетично-емоційною культурою здатен адекватно виявляти, оцінювати, в разі потреби вгамовувати власні емоції, а також, враховуючи емоційний стан своїх учнів, вчити їх способам саморегуляції.

Необхідність формування естетично-емоційної культури (надалі для скорочення вживаємо абревіатуру ЕЕК) детермінована багатьма чинниками, серед яких – традиційно високий духовний статус учителя, його різноманітні професійні функції, включеність до системи активної соціальної комунікації, рівень особистісного розвитку.

ЕЕК студентів можна визначити як інтегративну духовно-практичну характеристику особистості, а її розвиток призводить до сформованості індивіда як духовно-фізичної системи.

Проблеми емоційної культури висвітлюються у працях Л. М. Аболіна, П.К. Анохіна, М. М. Бахтіна, А.С. Белкіна, В. К. Вілюнаса, П. Я. Гальперіна, Б. І. Додонова, О.В.Киричука, М.Л. Лейзерова, В.Т. Лисовського, О.П. Рудницької, О.Я. Чебикіна, Н.В. Чепелевої, П.М. Якобсона, Т. С. Яценко. Основні висновки науковців спрямовані на те, що емоційне життя сучасної людини характеризується двома різноспрямованими тенденціями. Перша характеризується зростанням частоти та інтенсивності емоційних навантажень, що зумовлено стрімкими змінами соціального та фізичного середовища, підвищенням темпу життя, руйнуванням традиційних родинних структур, соціальними та екологічними катаклізмами. Друга – характеризується негативним ставленням до емоцій, яким приписується деструктивна, дезорганізуюча роль, як в політичному, так і в особистому житті людини. Ця тенденція пов'язана з культом раціонального та логічного підходу до життя, цінністю лише зовнішнього добробуту, культом сили та мужності, а недооцінка важливості та дієздатності емоційної сфери, її ігнорування, призводять до втрати навичок гігієни емоційного життя (3:34). Звідси - стрімке підвищення кількості розладів афективного спектру (депресія, стан тривоги); тяжких душевних станів, емоційних вибухів, конфліктів, станів незадоволеності собою та оточуючим середовищем, труднощі у встановленні теплих довірливих стосунків та соціальної підтримки.

Таким чином ЕЕК не тільки важливий компонент духовної культури, але і складова частина професійної культури, один із критеріїв оцінки педагогічної майстерності вчителя.

Поєднання думок, почуттів, емоцій, ідей допомагають майбутньому вчителю сприймати навколишній світ у всьому його матеріальному та духовному багатстві, знаходити в собі найкращі шляхетні почуття, передавати їх своїм вихованцям, спонукати їх до самовдосконалення; формувати шанобливе ставлення до людей нетерпимість до зла, неправди – все це складає систему компонентів ЕЕК.

Формування ЕЕК майбутніх учителів буде успішним за умов, якщо сприяти: 1) розвитку особистості; 2) розширенню сфери естетично-емоційних вражень; 3) закріпленню установки на регулювання емоційного стану та емоційних реакцій; 4) забезпеченню ситуацій успіху, що накопичують позитивний естетично-емоційний досвід (4:62). Отже ЕЕК можна визначити як особистісне утворення, що забезпечує здатність майбутнього фахівця адекватно виявляти власні емоції, реагувати на емоції інших, емоційно відгукуватись на інтелектуальні, морально-естетичні факти життєдіяльності; обумовлює загальну потребу у творчому самовираженні та перетворенні навколишнього світу, а також естетичну потребу, яка фіксується в формі естетично-емоційного переживання.(5:165) Підкреслимо, що ЕЕК виступає як можливість організації, концентрації творчої уваги особистості на предметі своєї думки, уміння абстрагуватися від усього зайвого, незначного. Окрім цього, ЕЕК окреслюється як духовно-емоційна чуйність до проблем сучасності – соціально-психологічне підґрунтя творчої індивідуальності, розуміння образного змісту художнього твору, відкриття, вираження та передача іншим думки, почуттів художника (автора).

Мистецтво виступає ідеальною моделлю цілісного духовного впливу на особистість, а накопичений мистецтвом досвід потрібно використовувати для цілеспрямованого формування ЕЕК, моделювання навчально-виховного процесу, зокрема, при розробці нових перспективних педагогічних технологій.

1. Якобсон П.М. Чувства, их развитие и воспитание. М.: Знание, 1976. –64с.

2. Карпенко І., Сілютіна І. Емоційна культура майбутнього вчителя// Рідна школа. –1998.-№6.–С.3-7.

3. Холмогорова А.Б., Гаранян Н.Г. Культура, эмоции и психическое здоровье// Вопросы психологии. – 1999. -№2. С41-49.

4. Сбітнева Л.М. Виховання емоційної культури підлітків засобами вокально-хорового співу. Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04.- К.,1998. –198с.

5. Выготский Л.С. Психология искусства. –М.:Искусство, 1968.-576с.